

Крипторхизъм

Доц. Филип Куманов

Клиничен център по ендокринология, МУ, София

Под *maldescensus testis* се разбира непълното или неправилното придвижване на мъжката полова жлеза вътреутробно, краен резултат от което е *dystopia testis*. Тестикуларните дистопии се делят на две големи групи: **retention testis** и **ectopia testis**. Крипторхизъм и ретенция се употребяват като синоними.

Крипторхизъмът (*retentio testis*) е състояние, при което единият или и двата тестиса са задържани някъде по естествения път на тяхното десцендиране от долния полюс на бъбрека до гъното на скроталната торбичка. С други думи, отнася се за нарушено, непълно смъкване на мъжките гонади. От заболяванията на ендокринните жлези крипторхизъмът заема първо място.

Физиология на десцензуса

Пренаталното придвижване на мъжките полови жлези до постоянното им място в скротума се означава като *descensus testis*. Гонадата се смъква по специален проводник, наречен губернакулум, който представлява мезенхимно образование и след излизане на жлезата от коремната кухина се превръща във връзки на тестиса и на епидидима. За правилното спускане имат също значение *processus vaginalis peritonei*, развитието на слабинния канал, както и налягането в корема.

Нормално се разграничават две фази в придвижването на тестиса към скротума: трансабдоминално десцендиране и трансингвинална миграция. Докато първата, при която гонадата достига *orifitium internum canalis inguinalis*, се осъществява нормално между 10-ата и 15-ата седмица и според някои се медира от Лайдигоклетъчния хормон инсулиноподобен фактор 3, преминаването през слабинния канал и спускането в скротума на

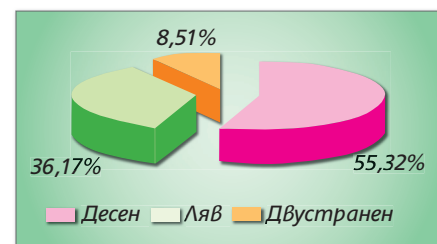
гонадата се извършва след 26-ата седмица на интраутеринното развитие, продължава от 4 до 6 седмици и се осъществява под влияние на андрогените. Предполага се, че и други фактори участват в хормоналния контрол на десцензуса, напр. антимюлеровият хормон и пептидът, свързан с калцитониновия ген. Опити на животни са показали, че инсулиноподобният фактор 3 и неговият рецептор GREAT/LGR8 имат отношение към развитието на губернакулума. По правило десцензусът от ляво се извършва малко по-рано, отколкото в дясно. Обикновено спускането на тестиса приключва до 32-ата гестационна седмица. Наличието на тестис в скроталната торбичка при раждането е признак на зрелост на новороденото; за нормално явление се смята също така спускане, приключило до края на първата година след раждането.

Епидемиология

Крипторхизъм се открива в 10–20% от новородените, в 2–3% сред децата на 1 година, при 1% от децата в пубертетния период и само в 0,2–0,3% от възрастните мъже. Според други автори между 2% и 5% от родените на термин момчета са с крипторхизъм, в над две трети от тях настъпва спонтанен десцензус до към края на третия месец след раждането, когато честота е вече около 1%, след това продължава да намалява, макар и не така рязко, така че

в края на първата година тя вече се свежда до 0,2%–0,8%, а сред мъжете честотата е около 0,5% или 0,75%. Такава тенденция се приема от повечето автори, макар да има различия по отношение на посочваните проценти в отделните етапи на развитието. През първата година след раждането се извършва спонтанен десцензус у по-голямата част от засегнатите; самостоятелно спускане в скротума е възможно до настъпване на пубертета. При преждевременно родените деца непълно десцензус се среща по-често – до 21% или дори до 30%. Сред родените с ниско тегло (под 2500 g) честотата му също е по-висока – до 22,8%.

У нас по собствени проучвания честотата на крипторхизма е най-висока при децата под 1 година – 3,22%, докато сред навършилите една година тя спада на 2,3%. Разпространеността на аномалията е 1,43% сред изследваните на възраст между 1 и 19 години и общо 1,52% за момчета от раждане до навършване на 19 години. Честотата е по-висока у децата под 10 години (2,1%) и спада значително на 0,6% ($p < 0,0001$) у по-големите.

Фигура 1. Разпределение на случаите с крипторхизъм според латерализацията (Собствено проучване)

Под 1 година		Крипторхизъм	1 - 19 години	
Брой случаи	Проценти		Брой случаи	Проценти
1	0,32%	Левостранен	33	0,56%
8	2,58%	Десностраниен	44	0,75%
1	0,32%	Двустранен	7	0,12%
300	96,78%	Без крипторхизъм	5806	98,57%

Таблица 1. Честота на левостранния, десностраниния и двустранния крипторхизъм при момчетата на възраст под и над 1 година (Собствени данни)

Етиология и патогенеза

В зависимост от локализацията на загържания тестис по пътя на нормалното му спускане се различават две основни форми: *retentio testis abdominalis* и *retentio testis inguinalis*. Недесцендиралият тестис е признак на нарушение на развитието, което може да се дължи на генетични, хормонални или анатомични фактори. Неразрешеният и досега основен въпрос при крипторхизма е дали тестисът не десцендира, защото първично е непълноценен, или загържаните гонади стават непълноценни поради това, че не са десцендирали. Приема се, че нормалното спускане в скротума зависи от гонадотропините и андрогените по време на диференцирането и вътреутробното развитие. Но контролът е далеч по-сложен и съществуват и други факторите, защото не при всички болни със синдром на Kallmann или с първичен хипоорхидизъм (напр. синдром на Klinefelter) се наблюдава нарушение на десцензуса. Полиетиологичността на крипторхизма е във съмнение. У нас Георгиева (1970) обръща внимание върху съчетаването на нарушение в десцензуса с други аномалии, включително и с хипоспадия. **Крипторхизмът е нееднородно заболяване с комплексна патогенеза.** В около 85% от засегнатите не може да се установи патофизиологичната причина.

Хистохимичните проучвания доказват, че паренхимът на крипторхичния тестис е увреден още от ранна възраст, може би промените започват с раждането. До навършване на 1 година хистологичната картина е еднаква при нормално спуснал се и при крипторхичен тестис. Дори и в загържани на входа на скротума тестиси (прескротални) има хистологични промени, които се дълбочават с възрастта. От друга страна възможно е увреждането на единия тестис да окаже патологично действие върху другия, който нормално е десцендирали. Спътник на хипогонадотропния и хипергонадотропния мъжки хипоорхидизъм, непълният десцензус от своя страна е предпостав-

ка за тестикуларна недостатъчност, модифицира и усложнява нейните прояви и протичане. Мъжете с крипторхизъм, дори и когато нарушението е било коригирано, показват сериозни отклонения в спермалните показатели. Днес не подлежи на съмнение, че тази аномалия е една от най-важните причини за безплодието сред мъжете.

През 1993 г. бе предложена хипотеза, според която ракът на тестисите, нарушенията на сперматогенезата, хипоспадията и непълното смъкване на семенниците може би са симптоми на едно общо нарушение, наречено **тестикуларен дисгенетичен синдром (TDS)**, възникващ в резултат от смущения на пренаталното тестикуларно развитие. Тези нарушения може да са свързани с една или няколко общи причини, оказващи вредното си влияние още вътреутробно. Според някои автори честотата на тези нарушения се увеличава и причината за това се търси в промяната в начина на живот и във вредни влияния от околната среда. Вниманието бе насочено към т. нар. ксенобиотици (молекули, чужди на биологичните системи), широко навлезли в живота на човека: пестициди, хербициди, козметични средства, почистващи материали, лекарства, включително фитоестрогени, и др. Някои от тях имат дълъг полуживот и се загържат в течение на десетилетия в околната среда. Макар че там те са в ниски концентрации, повечето от тях могат да окажат, понадайки в организма, неблагоприятно действие на герминативните клетки, върху плода в хода на бременността, както и пряко върху естественте, ендогенните хормони, нарушавайки физиологичното им действие. Фетусът е особено чувствителен към тези вещества. Най-общо те могат да бъдат разделени на ксеноестрогени и ксеноандрогени. Във фокуса на вниманието на редица изследователи са естрогени от околната среда (от растенията или в направени от човека продукти), които компетитивно взаимодействат с рецепторите в организма. Подобно е и действието на ксеноандрогените от околната среда, които на

клетъчно ниво в организма се конкурират за рецептора на мъжките полови хормони и така оказват антиандрогенно действие. Пестицидите се разглеждат като потенциално възможни причинители, но само за хора, професионално ангажирани с тях, въздействието им върху общото население чрез замърсяване на храната и водата изглежда е по-незначително и следователно рискът от развитието на тестикуларна дисфункция не е голям. В Норвегия при изследване на деца на фермери е открита връзка между пестицидите от една страна и крипторхизма и хипоспадията от друга. Съобщава се за фамиленост на крипторхизма - в 4% у бащите и в 6,2% от братята на момчета с крипторхизъм се открива същата аномалия. Предполага се, че предаването се осъществява от автосомно-доминантен ген с непълна пенетрантност. Но не е изключено и влияние на фактори от околната среда, които може би са свързани до известна степен с интензивното развитие на химическата индустрия.

Клинична картина и диагноза

Прегледът трябва да се извърши в топло помещение в изправено, а при необходимост и в легнало положение. Тестиси, които не се намират на нормалното си място дистално в скротума, следва внимателно, но търпеливо и настойчиво да бъдат издърпвани с топли ръце по хода на нормалния десцензус, доколкото е възможно, към гъното на скротума. Обикновено с едната си ръка изследващият се старее чрез плътно притискане отгоре надолу да изгони жлезата от слабинния канал и ако успее, с показалеца на другата, който през скротума навлиза във външния отвор на ингвиналния канал, я посреща и заедно с палеца се опитва внимателно да я смъкне до гъното на скротума. Децата трябва да бъдат поставяни по гръб или клекнали с максимално свити колена и бедра опрени в гръдния кош, за да се увеличи коремното налягане. Наличието на **крипторхизъм** се приема, когато единият или и

гвата тестиса не може да бъдат опипан(и), или ако не е възможно смъкването на гонадата/гонадите до стабилна позиция в скротума. За крипторхични не се приемат т. нар. ретрактилни (асансьорни) тестиси (pseudocryptorchismus). Същите се схващат като разновидност на нормалното състояние. В тези случаи гонадата е достатъчно гълга семенна връв, затова спонтанно или при палпация без придържане остава известно време на гъното на скротума, докато при ретенция (крипторхизъм) тя може да бъде смъкната в скротума, но се връща към ненормалното място веднага, щом бъде преустановено придържането ѝ. В редица случаи задържаният в ингвиналния канал тестис трудно се разграничава от суперфициалната ингвинална ектопия. За нея говори подкожно уплътнение, болезнено при опипване. Тестисът не се палпира, когато се намира навътре в слабинния канал или пък в ретроперитонеалното пространство, а също ако се отнася за анорхия. При прегледа се държи сметка за позицията на тестиса преди и след манипулирането му – не може да бъде опипан, ектопичен, на изхода на ингвиналния канал и съответно на входа в скротума, нестабилен в скротума (не остава дистално в скротума след отпускането му от изследващия) и трайно се задържа в скроталната торбичка (нормално положение). При възникнали съмнения, и особено ако гонадата не може да се опипа, аномалията трябва да се изясни в специализирани здравни заведения с помощта на ултразвук или с магнитно-резонансна томография.

Усложнения

При дистопиите опасността от торзио на **тестиса е повишена**. Не е без значение и това, че детето расте с чувство за полово недоразвитие с траен отпечатък върху **психиката** му.

Ретинираните тестиси са склонни към **злокачествено израждане**. Тъкмо крипторхизмът е рисков фактор за развитие на рак на тестисите. Показателно е, че повишената вероятност за мали-

гнизация не намалява след коригирането на дистопията. При абдоминален крипторхизъм опасността е 4 пъти по-голяма, отколкото при слабинна ретенция.

Другото важно усложнение с далечни последици е засягането на **сперматогенезата**. Още през античността се е предполагало, че има някаква връзка между безплодието и несмъкнатите тестиси. Неотдавна ние установихме, че мъже с анамнеза за крипторхизъм преди и около пубертета са с много ниски нива на инхибин В, който отразява състоянието на герминативния епител в тестисите.

Всички тези данни недвусмислено показват, **че крипторхизмът не е невинно отклонение от нормата, трябва активно да се търси непосредствено след раждането и своевременно, още в ранното детство, да се коригира**.

Лечение

Целта на лечението е крипторхичният или ектопичният тестис да заеме нормалното си място в скроталната торбичка и по възможност да се превърне в безплодието. Както бе вече посочено, патологичните изменения в ретинираните гонади настъпват още в най-ранна възраст. Следователно недопустимо е при съвременните условия да се изчаква и закъснява с третирането на дистопиите. **Оптималният срок за лечение е втората и най-късно третата година след раждането**. През първите 12 месеца, когато още е възможно спонтанното десцендиране, не се прилага лечение. По принцип при асансьорните тестиси (псевдокрипторхи-

зъм) не се налага никакво специално третиране.

За консервативно лечение с човешки хорионгонаготропин са показани всички случаи на крипторхизъм, когато няма анатомична пречка. Този подход се прилага вече над 70 години. Той обаче е противопоказан при всички случаи на ектопия на тестисите. Прилагат се по 500 единици гва пъти седмично човешки хорионгонаготропин (Pregnyl), а при по-големи деца дозата може да достигне гва пъти седмично по 1000 единици. Лечението трае пет седмици и може да бъде повторено по същия начин след прекъсване от 8 до 12 седмици. Страничните действия са временни и преминават след спирането му. Ако след втория курс десцендирането не приключи, трябва да се пристъпи към оперативна корекция.

В недалечното минало се прибягваше и до назално впръскване на гонаготропин рилизинг хормон (Кгуртосур), но методът не показва никакви предимства и постепенно бе прекратена употребата му.

На хирургично лечение, освен случаите на неуспех със консервативните средства, подлежат и ретенциите поради анатомични пречки, както и ектопиите. При съчетание на крипторхизъм със слабинна херния следва да се пристъпи направо към операция. Хирургичното лечение се състои в последователно извършване на щадяща орхидо- и финукулолиза и орхигонексия.

Критерий за преценка на резултатите от лечението е качеството на сперматогенезата. Колкото по-рано бъде коригирана аномалията, толкова по-големи са изгледите за запазване на фертилитета.

Литература

1. Викторов И., Т. Патрашков, Ц. Марков. Крипторхизъм. С., *Мед и физк*, 1969, стр. 141.
2. Войчиховски К., Д. Панайотов, Т. Руци. Проблеми на тестикуларния десцензус. *Съвр. мед.*, XVII, 1966, 10, 803-812.
3. Георгиева М. По въпроса за съчетаните аномалии при крипторхизма. *Хирургия*, XXIII, 1970, 5, 450-453.
4. Коларов П. Крипторхизмът като ранен стадий на хипоорхидизъм. В: *Ендокринни болести*. П/ред А. Попов, С., *Мед и физк*, 1978, 172-184.
5. Куманов Ф. Крипторхизъм. В: *Ендокринология* п/ред Б. Лозанов, Тулия и „М. Дринов“, С., 2000.
6. Протич М., М. Георгиева, Р. Станиславов, Б. Налбански. Крипторхизъм и фертилитет. *Акуш. и гинекол*, XXI, 1982, 1, 62-66.
7. Berkowitz GS, RH Lapinski. Risk factors for cryptorchidism: a nested case-control study. *Pediatr Perinat Epidemiol*, 10, 1996, 1, 39-51.
8. Hadziselimovic F. Cryptorchidism. Springer, Berlin, Heidelberg, New York, 1983, pp 135.
9. Paulozzi LJ. International trends in rates of hypospadias and cryptorchidism. *Environ Health Perspect*, 107, 1999, 4, 297-302.
10. Pierik FH, A Burdorf, SMPF De Muinck et al. The cryptorchidism prevalence among infants in the general population of Rotterdam, the Netherlands. *Int J Androl*, 28, 2005, 248-252.

